

Sven Strömqvist

OT LIPTĚRŠI DO MINISTERŠI - ODIN ŠAG!

Om variationen mellan maskulin och feminin form på substantiv som betecknar yrke, när substantiven används för att benämna kvinnlig yrkesutövare.

INNEHÅLL

1. Inledning	4
2. Morfologiska medel att ange naturligt feminint genus samt femininformernas stilistiska funktioner	5
2.1 Tre grupper av substantiv	5
2.2 Omständigheter som försvårar eller omöjliggör bildandet av femininform	9
3. Syntaktiska medel att ange naturligt feminint genus. Kontextens roll	10
4. Några generella påpekanden i anslutning till avsnitt 1 - 3	13
5. Ironisk stil	14
6. Kort om markeringsteori	15
7. Idrottsterminologi samt artistyrken	16
8. Sociala faktorer	18
9. Tendens	19
10. Sammanställning av generella regler	22
11. Slutord	24
12. Noter	25
13. Appendix	29
14. Litteraturförteckning	30

1. Inledning

Föreliggande artikel söker klargöra de regler som styr användandet av yrkesbetecknande substantiv, när dessa denoterar kvinnlig yrkesutövare. (Om naturligt feminint genus är morfologiskt uttryckt hos ett yrkesbetecknande substantiv, talas hädanefter om "femininkorrelat" eller "femininform", någon gång om "parallella feminina former".) Vi kommer bl.a. att se att redundans är ett nyckelbegrepp vid analysen av regler för maskulin- respektive femininformernas distribution.

Artikeln börjar med att ge en bild av de möjligheter som finns att uttrycka naturligt feminint genus, när kvinnlig yrkesutövare åsyftas. Vidare söker artikeln beskriva de stilistiska restriktioner som är förknippade med användandet av de olika uttrycksmedlen. Artikeln pekar också på orsaker till dessa restriktioner. Det visar sig bland annat att sociala faktorer spelar en stor roll för de olika formernas stilvärden. Bland de suffix som behandlas ägnas det största utrymmet åt *-ša* som är det vanligaste bland de suffix som markerar lågt stilvärde. Slutligen antyds att de femininform som är begränsade till talspråksstil tenderar att frigöra sig från denna begränsning och vinna insteg i stilarter, högre än talspråkets. (Att exakt definiera vad som menas med talspråk medför stora svårigheter och författarna till den refererade litteraturen (se sid. 30) har heller inte försökt sig på någon sådan definition. Utan anspråk på exakthet skulle jag vilja karaktärisera det talspråk som avses i artikeln som ett slags median av alla talspråksvarianter såtillvida att ytterligheterna, med de högt bildades (*vysšee obrazovanie*) umgängesspråk som den ena polen och slang (*prostorečie* och *materšina*) som den andra, inte beretts plats i materialet.) De ryska exempel och citat som förekommer i artikeln är återgivna med hjälp av translitterering enligt den s.k. biblioteksprincipen.

2. Morfologiska medel att ange naturligt feminint genus samt femininformernas stilistiska funktioner

2.1 Tre grupper av substantiv

De yrkesbetecknande maskulina substantiven skiljer sig åt vad gäller möjligheten att bilda femininkorrelat.¹ Även deras stilistiska funktioner varierar kraftigt. Detta motiverar en indelning av substantiven i tre grupper.

Grupp 1

Den första gruppen består av substantiv till vilka femininkorrelat som regel inte bildas:²

advokat, posol, ékskursovod, planovik,
filosof, režissër, docent, redaktor,
prozaik, statistik, mehanik, ministr,
prezident, dekan, akademik, pedagog,
geolog, astronom, agronom, kritik,
oficer, seržant, kapitan, major, m.fl.³

Det stora flertalet av substantiven i denna grupp har icke-ryska stammar. De betecknar i många fall förhållandevis moderna yrken och gruppen växer i takt med nybildningar som *kosmofizik*, *telereportër*, *bionik*, *kibernetik* etc.⁴ Bland substantiven märks också militära grader (som ju hänför sig till en del av samhället som kvinnan traditionellt inte har tillträde till - jfr not 47).

Gemensamt för substantiven i grupp 1 är att deras maskulina grammatiska genus kan denotera såväl maskulint som feminint naturligt genus (jfr avsnitt 6). Några lingvister har tagit fasta på denna funktion hos substantiven och menar att dessa hör till ett "gemensamhetsgenus" (*obščij rod*).⁵ De argumenterar vidare för detta gemensamhetsgenus genom att dra en parallell till ord av typen *sirota*, *p'janica*, *ubijca*, *obžora* m.fl. vilka också kan ha såväl man som kvinna som referent. Om man närmare synar de båda substantivgruppernas karaktäristika, märker man dock att denna parallell inte är så lyckad. Substantiv av typen *vrač*, *advokat* etc. har maskulint gramma-

tiskt genus, och om en bestämning till substantivet följer den grammatiska kongruensregeln (t.ex. *chorosij vrač*) kan nominalfrasen ha både man och kvinna som referent. Substantiv av typen *sirota*, *p'janica* etc. vacklar däremot mellan maskulint och feminint grammatiskt genus beroende på vilket kön som åsyftas. För substantiv av den senare typen gäller alltså att grammatiskt genus alltid är lika med naturligt genus, varför t.ex. *kruglyj sirota* bara kan ha manligt kön som referent och *kruglaja sirota* bara kvinnligt.⁶

Ett annat sätt att karaktärisera dessa substantiv är att säga att de har dubbelgenus (*dvurodovye suščestvitel'nye*).⁷ Benämningen "dubbelgenus" passar väl med de iakttagelser som görs i avsnitt 3 nedan. "Dubbelgenus" låter förstå att substantiven består av två potentialer, en maskulin och en feminin. Vid ett visst tillfälle kan endera frigöras med hjälp av syntaktiska eller kontextuella medel, t.ex. bestämningar, verbets preteritumformer eller egennamn.

Grupp 2

Till samtliga substantiv i grupp 2 bildas femininkorrelat. Produktivast härvidlag är suffixen *-ka* och *-ica*:

traktorist - traktoristka
 sanitar - sanitarka
 laborant - laborantka
 prodavec - prodavšica
 преподаvatel' - преподаvatel'nica
 sotrudnik - sotrudnica m.fl.

Skillnaden i stil mellan de maskulina och de feminina formerna är inte stor och i de flesta situationer upplevs ingendera som stilistiskt markerad. Officiell stil föredrar emellertid att benämna kvinnliga yrkesutövare med maskulin form,⁸ medan (det otvungna) talspråket föredrar feminin form:⁹

Talspråksstil	Officiell stil
V sosednej komnate proživaet laborantka Ivanova.	Tov. A.A. Ivanova rabotaet laborantom na kafedre chimii.
V auditoriju vošla naša преподаvatel'nica Sergeeva.	Tov. V.V. Sergeeva sostoit prepodavatelem nemeckogo jazyka.

Till grupp 2 hör också substantiverade adjektiv och particip:

služaščij - služaščaja
 zavedujuščij - zavedujuščaja
 upravljajuščij - upravljajuščaja
 upolnomočennyj - upolnomočennaja
 učěnyj - učěnaja m.fl.

Även här är den stilistiska skillnaden mellan maskulin och feminin form liten. Det vanligaste är att beteckna kvinnlig yrkesutövare med feminin form: t.ex. *zavedujuščaja naučnoj bibliotekoj*. Om substantivet föregås av ett attribut föredras emellertid maskulin form, i synnerhet i officiell stil: t.ex. *rajonnyj upolnomočennyj* (om kvinna).¹⁰ I officiell stil kan dessutom den maskulina formen förekomma även om den inte föregås av attribut: t.ex. *upolnomočennym iz rajona javljaetsja t. Mironova*.¹¹ I officiell stil dominerar vidare den maskulina formen i variantparet *učěnyj - učěnaja* vid benämning av kvinnlig yrkesutövare. Protčenko anmärker: "Zametno predpočitel'noe upotreblenie formy učěnyj v bolee oficial'nom stile reči."¹²

Grupp 3

Även till samtliga substantiv i den tredje gruppen bildas femininkorrelat. Karaktäristiskt för denna grupp är att feminin-formerna genom sina suffix *-ša* eller *-iča* är klart stilistiskt markerade: de präglas av lågt stilvärde och hör hemma i (det otvungna) talspråket:¹³

direktor - direktorša
 kontrolěr - kontrolěrša
 dvornik - dvorniča
 vrač - vračiča m.fl.

Av de båda suffixen har *-ša* det något högre stilvärdet. En möjlig förklaring till det är att *ša*-suffixets främsta funktion före revolutionen var att beteckna hustru till en man med högstatus-yrke, t.ex. *general'ša*, *gubernatorša*. Suffixet *-iča*, däremot, användes för att beteckna hustru till en man med låg yrkesrang, t.ex. *dvorniča*. *iča*-suffixets stilistiska belastning ökas ytterligare av att det manar fram associationer till djurriket, där honkön ofta markeras med detta

suffix: *slon* - *slonicha*, *zajac* - *zajčicha* m.fl.¹⁴

Av de båda suffixen är *-ša* det mest utbredda och mest produktiva. Protčenko skriver: "V naše vremena otpala neobchodnost' nazyvati' ženščin po dolžnosti, professii muža; počtomu ékspressivnaja okrašennost' suffiksa *-ša* preodolevaetsja, pokazatelem čego javljaetsja rassirenije ego primenenija v obrazovanii nazvanij ženščin po rodu dejatel'nosti (...)"¹⁵ (För en utförligare diskussion av denna tendens se avsnitt 9.) Särskilt aktivt är suffixet *-ša* vid bildandet av femininkorrelat till maskulina substantiv som utgörs av lånord med ordslut på *-r* (eller *-r'*). Suffixet fogas företrädesvis till stammar med betoning på sista stavelsen:

kassir - kassirša
 biletër - biletërša
 brigadir - brigadirša
 kur'er - kur'erša
 liftër - liftërša m.fl.

Till lånordsstammar med betoning på näst sista stavelsen fogas *-ša* mer sällan, jämför

konduktor - konduktorša
 parikmacher - parikmacherša
 bibliotekar' - bibliotekarša

Några av substantiven med ordslut på *-r* är suffigerade med *-tor*. När substantiv med suffixet *-tor* uppbär två betydelser (betecknar både person och föremål), uppstår ordbildningsaktivitet med suffixet *-ščik*,¹⁶ vilket upphäver homonymin: t.ex.

perforator - perforatorščik
 klassifikator - klassifikatorščik¹⁷

Till den nybildade maskulinformen är det lätt att bilda ett femininkorrelat med hjälp av det motsvarande produktiva suffixet *-ica*:

perforatorščik - perforatorščica
 klassifikatorščik - klassifikatorščica

De nybildade variantparen hänför sig till grupp 2 ovan.

2.2 Omständigheter som försvårar eller omöjliggör bildandet av femininform

Till de maskulina substantiven i grupp 1 bildas som regel inte några femininkorrelat. Undantagsvis är detta emellertid möjligt. Dessa femininkorrelat har då karaktären av tillfälliga bildningar (*okkazionalizmy*) och de är aldrig stilistiskt likvärdiga med sina grundord (de maskulina formerna). Några av de maskulina substantiven i grupp 1 kan på så sätt bilda femininkorrelat med hjälp av suffixet *-ša*, t.ex.

režissër - režissërša
agronom - agronomša

Dessa femininkorrelat uppfattas som regelvidriga och godtas bara i speciella kontexter som kan motivera dem, t.ex komisk-ironisk stil. Andra femininform blir stilistiskt markerade genom att bildas med hjälp av utpräglad improduktiva suffix som *-inja* (*-ynja*), *-isa*, *-essa*. (Av historiska skäl har dessa suffix antingen kommit ur bruk eller så har deras användning blivit starkt begränsad, jämför *bojarynja*, *knjaginja*, *d'jakonisa*, *baronessa* m.fl.) Suffixen ger de nybildade femininformerna en pretentiös prägel:¹⁸

geolog - geologinja
redaktor - redaktrisa
kritik - kritikessa m.fl.

I grupp 2 ovan hindras bildandet av femininkorrelat till vissa substantiv av att den form som femininkorrelatet skulle anta redan är "upptagen" av en annan betydelse. För att undvika att homonymi uppstår, bildas inte någon femininform,¹⁹ t.ex.

ovčar - (ovčarka)
pilot - (pilotka)
mel'nik - (mel'nica)²⁰

I den tredje gruppen ovan såg vi hur suffixet *-ša* lättast fogas till stammar med *r*-slut och betoning på sista stavelsen. Om betoningen ligger på näst sista stavelsen blir *-ša* genast mindre produktivt. I ord som *stažër*, *montažër*, *dirižër*, *retušër* m.fl. undviks emellertid suffigering med *-ša*, trots

att orden slutar på -r och sista stavelsen är betonad. Suffixet -ša undviks i dessa fall därför att det skulle ge upphov till en icke önskvärd närhet mellan två frikativor. Detta är enligt Protčenko anledningen till att t.ex. femininkorrelatet till *stažer* fått formen *stažerka*.²¹

3. Syntaktiska medel att ange naturligt feminint genus. Kontextens roll

Ovan har vi sett hur feminint naturligt genus uttrycks genom suffix samt genom femininformerna av de substantiverade adjektiven och participen. Vi har också sett att en stor grupp maskulina substantiv saknar femininkorrelat. Med vilka medel kan man markera naturligt genus, när dessa sistnämnda substantiv syftar på kvinnlig yrkesutövare? En möjlighet är att skapa sammansättningar av typen *devuška-geolog*, *ženščina-vrač*. Denna typ är relativt vanlig. Den har fördelen att ge tydligt uttryck åt naturligt genus, men den är en smula otymplig.²² En annan möjlighet är att ge uttryck åt naturligt feminint genus med hjälp av syntaktiska medel.

En sådan syntaktisk metod erbjuder verbens preteritumformer. Genom att bryta mot de grammatiska kongruensreglerna kan man låta förstå att subjektets naturliga genus är femininum:

vrač posovetovala
filolog vyigrala osv.

Detta sätt att markera naturligt genus har blivit norm i såväl talspråks- som skriftspråksstil.²³ Det förekommer emellertid att verbet i preteritum böjs efter subjektets grammatiska genus, trots att dess naturliga genus är femininum. Detta ger upphov till homomorfi:

homomorfer { *direktor skazal* (om kvinna)
direktor skazal (om man)

Av det första *direktor skazal* framgår inte att subjektet är en kvinna. Därför blir den kontext där *direktor skazal* kan tänkas ingå hårt belastad: det är till denna kontext man är hänvisad när man ska lista ut subjektets naturliga genus. Det vanligaste är därför, som tidigare nämnts, att bryta mot den

grammatiska kongruensregeln när subjektet är en kvinna.²⁴

En annan metod är att sätta olika former av bestämningar (adjektiv, particip, ordningstal, possessiv-, relativ- och demonstrativpronomen) i femininum:²⁵

vtoraja vrač
kakaja pedagog
éta docent
naša ékskursovod etc.

Denna kongruens mellan bestämningen och huvudordets naturliga genus är dock begränsad till talspråket och stilistiskt markerad utanför detta. I skriftspråket, i synnerhet i den officiella stilen, är det norm att låta grammatisk kongruens råda:

vydajuščijsja matematik Sof'ja Kovalevskaja;
proslavlennyj kosmonavt Valentina Tereškova
etc.

Kongruens efter naturligt genus är vidare begränsad till nominativ. I oblika kasus är endast grammatisk kongruens möjlig:

k našemu ékskursovodu Ivanovoj; v gostjach
u izvestnogo kompozitora Pachmutovoj

I dessa exempel är egennamnen de enda markörerna av naturligt genus.

De substantiv som genom sin morfologiska struktur inte upp-lyser om feminint naturligt genus står oftast i predikativ ställning i nominalsatser (satser av typen subjekt + nominalfras, där nominalfrasen fungerar som predikat). Med avseende på informationsstrukturen (= hur redan känd resp. ny information fördelar sig på syntaktiska positioner) har nominalfrasen i predikativ ställning till funktion att meddela ny information (comment, rema) om subjektet, som brukar stå för den redan kända informationen (topic, tema). Till denna mängd av redan känd information hör i de flesta fall upplysningar om kön, om subjektet är en person. Det är därför som regel överflödigt att, t.ex. genom bestämningar, markera feminint naturligt genus för predikatsnominet i en nominalsats. Mellan predikatsnominet och dess attribut råder alltså grammatisk kongruens:

ona chorošij vrač

Om kön (naturligt genus) däremot inte tillhör mängden av redan känd information, faller det på den predikativa satsdelens lott att förmedla denna nya information. I ett sådant fall är det alltså informationsstrukturellt sett motiverat att predikatet kongruerar med subjektets naturliga genus:

direktor očen' strogaja²⁶

Observera att denna analys är giltig även för distributionen av verbens preteritumformer till subjekt med feminint naturligt genus, t.ex. *vrač posovetovala*.

Ännu en typ av möjligheter att ge uttryck åt naturligt feminint genus erbjuder de kontextuella medlen. Om t.ex. egennamn sätts ut i texten, råder det ingen ovisshet om den omtalade personens kön. Det är bl.a. genom att sätta ut egennamn som den officiella stilen kan undvika att använda femininkorrelaten till substantiv ur grupp 2 ovan (avsnitt 2.1), utan att missförstånd uppstår:

Ol'ga Olejnik - vydajuščijsja učenyj;
zavedujuščemu sektorom tov. Ivanovoj
vydana premija etc. (Jfr sid. 6 ovan.)

Om kön inte framgår av egennamnet, måste naturligt genus markeras, t.ex. genom att femininformen av det yrkesbetecknande substantivet bevaras:

A. Kučerenko, rabotnica taganrogskogo
zavoda "Krasnyj gidropress".

Jämför

V. Marčenko, rukovoditel' orkestra
litejnogo zavoda.²⁷

Naturligt genus kan emellertid framgå även av andra markörer än egennamn:

V čisle delegatov na Vsemirnyj kongress
ženščin...²⁸

Här är det inte bara den officiella stiltonen som gör att den maskulina formen valts (i stället för den feminina *delegatok*). *Vsemirnyj kongress ženščin* gör femininändelsen i *delegatok*

till redundant information.

Slutligen bör påpekas att ävenden extralingvistiska kontexten kan spela en betydelsefull roll som markör av naturligt genus:

- Kto vy?

kvinnor: - Ja prepodavatel' russkogo jazyka.

Eftersom den tillfrågade genom sin blotta närvaro upplyser om vilket kön hon tillhör, behöver hon inte fördubbla denna information med hjälp av språkliga uttrycksmedel. Den maskulina formen faller sig naturligast.

4. Några generella påpekanden i anslutning till avsnitt 1 - 3

De iakttagelser vi hittills gjort tillåter oss att dra bl.a.²⁹ följande, generella slutsatser.

Kvinnlig yrkesutövare kan betecknas med substantiv i maskulin form, men manlig yrkesutövare kan aldrig betecknas med substantiv i feminin form.³⁰ (Jfr avsnitt 6.)

Intressant i detta sammanhang är nybildningen *dojar* (till *dojarka*).³¹ Det är tydligt att den feminina formen inte duger till att beteckna de manliga mjölkningsexperter som trängt in i detta kvinnoyrke. Vidare:

Om någon av de båda formerna (mask./fem.) har lägre stilvärde är det alltid den feminina.

(Användningen av *dura* som ett grövre skällsord, riktat till en man, än *durak*, skulle man vilja placera någonstans i förlängningen av denna regel.)

I talspråket används konsekvent de feminina formerna när kvinnlig yrkesutövare åsyftas (eller, för substantiv som sanner femininkorrelat, markeras naturligt genus med syntaktiska medel). I skriftspråket, i synnerhet i officiell stil, föredras den maskulina formen framför den feminina. Ett indirekt bevis för denna stilistiska fördelning är att intelligentsian och grupper med högre utbildning (*vysšee obrazovanie*) uppvi-

sar den starkaste tendensen att använda maskulint grammatiskt genus vid benämning av kvinnlig yrkesutövare. Dessa grupper får antas ha ett relativt intensivt umgänge med skriftspråket. Arbetare och tjänstemän och andra grupper med lägre utbildning (*srednee obrazovanie*) använder inte maskulinformerna lika ofta. Vidare är bruket av maskulin form vanligare i de centrala städerna än på landsbygden.³²

5. Ironisk stil

Genom att bryta mot de regler som styr valet av uttrycksform när det gäller att benämna kvinnlig yrkesutövare, kan man åstadkomma en (komisk-) ironisk effekt:

Osobogo tēploġo slova zasluživajut naši
ženščiny-pisatel'nicy - prozaički, drama-
turgički, poētessy, kritikessy i redaktrisy.
(Literaturnaja gazeta, 8 marta 1960 g)³³

Här är syftet att ironisera inte att ta fel på: åttonde mars är ju den internationella kvinnodagen. Den komisk-ironiska effekten uppnås genom att femininformerna skapats med hjälp av (utpräglad) improduktiva suffix, vilket ger femininformerna ett speciellt stilvärde (jfr sid. 9): *prozaički*, *dramaturgički*, *kritikessy* (bildat i analogi med det stilistiskt neutrala *poētessy*), *redaktrisy*. Den komisk-ironiska effekten åstadkoms dessutom av det överdrivet redundanta *ženščiny-pisatel'nicy*. I följande exempel

Ot liftērši do ministerši - odin šag!³⁴

lever ironin av motsättningar och likheter mellan de båda femininformernas form och innehåll. Å ena sidan uppvisar de till sitt yttre så stora likheter (de är identiska ur ordbildnings-synpunkt) att närheten dem emellan bildligt talat bara är ett steg. Å andra sidan skiljer de sig åt så kraftigt, semantiskt sett, att utsagan blir paradoxal. *Liftērša* betecknar ett yrke med låg status och är suffigerat med *-ša*, ett suffix som markerar talspråksstil. Fogat till *liftēr* upplevs emellertid inte suffixet *-ša* som stilistiskt markerat, mycket beroende på att majoriteten av utövarna av detta yrke är kvinnor (mer om detta i avsnitt 8). Desto mer överraskande ter sig *-ša* i

kombination med det officiella, högstatuspräglade *ministr*, en yrkeskategori där dessutom ett förkrossande flertal av yrkesutövarna är män. Vägen mellan de bägge yrkena är i själva verket bra mycket längre än ett enda steg.

6. Kort om markeringssteori

"Man kan knappast undgå att lägga märke till att vissa element i språks fonologiska, morfologiska, syntaktiska och semantiska system är vanligare och förefaller mera naturliga och motiverade och mindre anmärkningsvärda än andra element. Man brukar i lingvistisk terminologi tala om de förstnämnda elementen (kategorierna, leden, strukturerna) som omarkerade (unmarked, merkmалlos) och de sistnämnda som markerade (marked, merkmалhaftig)." Så inleder Per Linell sitt kompendium om markering.³⁵ På sidan 17 fortsätter han: "Att femininum är markerat i förhållande till maskulinum råder det knappast något tvivel om. (Fastän denna regel tycks vara mer eller mindre universell, förefaller det svårt att tro att den skulle vara beroende av genetiskt betingade tendenser i människans kognitiva förmåga. Snarare är det en följd av det sociala eller kulturella arvet)."

Det är inte minst mot bakgrund av dessa förhållanden man bör söka svaret på varför en kvinna kan benämnas med ett substantiv i maskulin form, medan en man aldrig kan benämnas med ett substantiv i feminin form. Normen att feminin form utesluter referent av maskulint kön, medan maskulin form kan denotera båda könen är ett uttryck för markeringsrelationen mellan maskulint och feminint genus: eftersom maskulin form kan denotera feminint kön, medför användandet av feminin form att egenskapen "feminint kön" framhävs särskilt starkt. I följande exempel illustreras de maskulina yrkesbeteckningarnas funktion att referera till såväl manlig som kvinnlig yrkesutövare:

Organizacii, (učreždeniju, predprijatiju)
trebuetsja na štatnuju rabotu laborant
učetčik, tabel'sčik...³⁶

I exemplet efterfrågas arbetskraft, oavsett kön. Annonserna vänder sig till både män och kvinnor.

Ett annat exempel är att maskulin form alltid väljs som gemensam beteckning på manliga och kvinnliga medlemmar av en grupp, oavsett vilket kön som är i majoritet i gruppen (detta är givetvis inte något specifikt för ryskan³⁷):

9 prepodavatel'nic + 1 prepodavatel' =
10 prepodavatelej

Femininum är alltså markerat genus och maskulinum följaktligen omarkerat. Med hjälp av markeringsteorins terminologi summerar Protčenko var maskulinformerna förekommer när de betecknar kvinnlig yrkesutövare: "Dejstvitel'no, v naučnom stile, v oficial'no-delovych žanrach preobladajuščim javljaetsja upotreblenie nemarkirovannyh form(...)"³⁸ Citatet visar att vi måste göra en skillnad mellan markering i markeringsteoretisk bemärkelse och stilistisk markering. Former som är markerade eller ommarkerade i den bemärkelse som angivits i detta avsnitt behöver därmed inte vara markerade respektive ommarkerade (neutrala) stilistiskt sett. När, till exempel, en kvinnlig yrkesutövare denoteras av ett yrkesbetecknande substantiv i maskulin form, markerar detta ofta högre stil. Emellertid är det (som vi sett i tidigare avsnitt) väsentligt mera vanligt att de maskulina formerna har neutralt stilvärde än att de feminina har det. Jag skulle därför med en viss försiktighet vilja peka på ett implikationellt förhållande: om en viss form är markeringsteoretiskt markerad, ökar sannolikheten för att den också ska vara stilistiskt markerad.

7. Idrottsterminologi samt artistyrken

Det finns anledning att behandla idrottsterminologi³⁹ och artistyrken under en särskild rubrik. Femininkorrelaten till de maskulina substantiven i dessa kategorier följer inte riktigt de regler som skisserats i de tidigare avsnitten. När det gäller idrottsutövare spelar de biologiskt betingade skillnaderna mellan man och kvinna en avgörande roll och detta motiverar en stilistiskt neutral användning av de markerade,

feminina formerna. Idrottsterminologin är också den kategori där bildandet av parallella feminina former är som mest aktivt. Protčenko skriver: "V étož oblasti terminologii proischođit naibolee čětkoe i posledovatel'noe popolnenie slovarja parallel'nymi oboznačenijami (...)"⁴⁰ Exempel:

begun - begun'ja
 sopernik - sopernica
 sportsmen - sportsmenka
 gimnast - gimnastka
 tennisist - tennisistka
 motociklist - motociklistka
 diskobol - diskobolka m.fl.

Femininformerna i exemplet är alltså stilistiskt neutrala. De förekommer såväl i talspråksstil som i skriftspråkets stilarter, även officiell stil. "Nado otmetit' usilivšujusja s godami tendenciju k differenciacii sportivnych terminov daže v ustojavšichsja, kazalos' by, oficial'nych slovosočetanijach."⁴¹ Anmärkningsvärt är att inte ens formen *plovčiča* (femininkorrelat till *plovec*) är stilistiskt markerad, trots sitt suffix *-iča*. Däremot behåller suffixet *-ša* sin funktion som stilistisk markör även när det fogas till substantiv som betecknar idrottsutövare:

partnēr - partnērša
 sprinter - sprinterša
 prizēr - prizērša m.fl.

I följande exempel har sportskribenten skapat ett femininkorrelat till *prizēr* med hjälp av suffixet *-ka*, uppenbarligen i syfte att undvika det stilbrytande *prizērša* (formen *prizērka* finns inte hos Ožegov):

Ved' v sbornoj Rumynii vystupali srazu tri serebrjanye prizērki Monreal'skoj Olimpiady...^{42,43}

Lika motiverat som i idrott är det att i artist- och skådespelarbranchen skilja på manlig och kvinnlig yrkesutövare:

artist - artistka
 aktēr - aktrisa

pevec - pevica
 vokalist - vokalistka
 solist - solistka
 tancovščik - tancovščica m.fl.

Dessa femininformer är stilistiskt neutrala och förekommer i t.ex. officiell stil. Till och med hederstitlar⁴⁴ kan ha feminin form:

zaslužennaja artistka RSFSR
 narodnaja artistka SSSR

8. Sociala faktorer

"Poskol'ku jazyk udovletvorjaet potrebnosti žizni, to sootvetstvujuščie slova mogut vzniknut' v nëm togda, kogda v ètom est' neobchodimost'. Jasno, što esli predstaviteli ženskogo pola ne prinimajut učastie v tom ili inom vide dejatel'nosti, to net i potrebnosti v sozdanii ženskich sootnositel'nych slov, chotja takie slova poroj bez truda mogut byt' obrazovany."⁴⁵

När det finns ett socialt behov av overt uttryckt feminint genus (av en viss yrkesbeteckning), antingen skapas femininkorrelat eller aktiveras redan befintliga femininformer, vilkas användning av någon orsak (t.ex. stilmarkerande) är begränsad. Eftersom användningen av de nya formerna är socialt motiverad tenderar de att vara stilistiskt neutrala. I avsnittet om idrottsterminologi och artistyrken såg vi exempel på sådana femininformer. Inom vilka andra yrkeskategorier kan man väntas finna dem? "Jasno, što takie nazvanija čašče vsego i s bolee čëtkoj posledovatel'nost'ju vznikajut v oboznačeniach tech raznovidnostej truda, gde učastie ženščin okazyvaetsja preobladajuščim (nazvanija mnogich special'nostej v tekstil'noj, obuvnoj, piščevoj promyšlennosti, farmacevtičeskom, farforovom proizvodstve i t.p.; v počtovo-telegrafnom, tipografskom dele, v naimenovaniach rjada medicinskich special'nostej, v bol'šom količestve terminov sel'skochozjajstvennogo proizvodstva i t.p.)"⁴⁶

Vi knyter nu an till *tkačicha, povaricha, portnichu, manikjurša, sekretarša, liftërša, biletërša, parikmacherša*.⁴⁷ Dessa femininformen är, trots sina suffix, stilistiskt omärkerade, vilket förklaras av att en majoritet av utövarna i dessa yrkeskategorier är kvinnor.⁴⁸ Följande tabell⁴⁹ visar tydligt hur kvinnornas procentuella andel av utövarna av ett visst yrke påverkar den femininsuffigerade yrkesbeteckningens stilistiska status.

varianter	frekvens	
	i neutral-litterär stil	i otvungen samtalsstil
<i>liftërša</i>	0,472	0,399
<i>biletërša</i>	0,467	0,418
<i>parikmacherša</i>	0,268	0,459

Av tabellen framgår det att skillnaden mellan dem som använder formerna *liftërša, biletërša* i neutral stil (47,2 resp. 46,7 %) och dem som föredrar att begränsa dessa former till talspråksstil (39,9 resp. 41,8 %) inte är stor. Formen *parikmacherša*, däremot, tenderar att användas företrädesvis i talspråksstil. Siffrorna återspeglar sociala förhållanden. I samtliga av de tre yrkena dominerar den kvinnliga arbetskraften (och femininformerna i variantparen *liftër - liftërša, biletër - biletërša, parikmacher - parikmacherša* är också mer frekventa än maskulinformerna), men bland just frisörerna utgör ändå de manliga yrkesutövarna en relativt hög procent. Det är tydligt att ju markantare dominansen av kvinnliga utövare av ett visst yrke är, desto lättare vinner femininformen av yrkesbeteckningen inträde i stilarter, högre än talspråkets.

9. Tendens

I ett historiskt perspektiv framstår naturligtvis oktoberrevolutionen som bjässen bland sociala faktorer som påverkat ordbildningen under det senaste århundradet. Detta gäller då inte minst bildandet av femininformen. Före revolutionen stod

ett fåtal yrken till buds för kvinnan och antalet femininformer av yrkesbeteckningar var starkt begränsat, jämför variantparen

gubernant - guvernantka

nastavnik - nastavnica

učitel' - učitel'nica

I och med revolutionen uppfordrades kvinnan att ta del i yrkeslivet och i den samhällsliga och politiska verksamheten och kvinnor strömmade till yrken och verksamhetsfält som tidigare varit förbehållna män. Detta nya "innehåll" krävde sitt språkliga uttryck och en livlig produktion av femininkorrelat till de maskulina yrkesbeteckningarna satte igång. Även redan befintliga femininformer aktiverades. Ett exempel på det senare är suffixet *-ša* som före revolutionen hade till funktion att beteckna en kvinna efter hennes makes yrke. Efter revolutionen tenderar *-ša* att frigöra sig från denna funktion, för att i stället beteckna kvinnan efter det yrke hon själv utövar.⁵⁰ Sin gamla funktion har suffixet emellertid kvar i ord som *majorša* och *general'ša*, eftersom militäryrket (fortfarande) är stängt för kvinnor och det således inte finns några kvinnliga majorer eller generaler att denotera.⁵¹

Om dagens *ša*-suffix i stort sett frigjort sig från funktionen att beteckna hustru, finns likväl en latent associativ länk till denna äldre funktion kvar. Suffixet är dessutom sedan gammalt stilistiskt markerat (vilket vi sett i tidigare avsnitt). Påverkar dessa faktorer suffixets produktivitet i negativ riktning? Protčenko skriver: "Odnako nado imet' v vidu, čto oživlenie slovoobrazovanija v razrjade naimenovaniij, oboznačajuščich ženščin, vyzyvaet potrebnost' rassirenija kruga ispol'zuemych suffiksals'nyh elementov, v tom čisle i tech, kotorye v prošlom polučali émocional'no-okrašennye ottenki. V svjazi s étim nabljudaeťsja popytka preodolenija tol'ko čto otmečennykh faktorov, kak éto vidno na primere usilenija obrazovanija naimenovaniij s suffiksom *-ša*."⁵² Protčenko menar att *-ša* håller på att frigöra sig från det lägre stilvärde som häftar vid suffixet. Därmed skulle vägen till de

högre stilarterna ligga öppen för suffixet -ša.

I *Russkij jazyk po dannym massovogo obsledovanija* hävdas det i en kommentar (sid. 289) till tabell XI (sid. 327) att man i litterär stil kan iaktta en tendens till stilistiskt neutral användning av ša-suffigerade femininkorrelat. Tabell XI återges i appendix sid. 29. Författarna påpekar att om man för varje ord i tabellen jämför värdena i andra kolumnen med värdena i tredje kolumnen (d.v.s. om man jämför kolumn ж.п., som visar vilken procent av informanterna som anser att den ša-suffigerade formen passar i neutral-litterär stil, med kolumn (ж.п.) som visar vilken procent som vill begränsa användningen av den ša-suffigerade formen till talspråket) finner man att den neutrala användningen av ša-formerna i de flesta fall är mest karaktäristisk för den äldsta och den yngsta generationen. Författarna menar vidare att av dessa två generationer är det den yngsta som uppvisar den högsta procenten, vilket skulle vara beviset på den ökande användningen av suffixet -ša i litterär stil. Själv har jag inte lyckats göra den senare iakttagelsen med hjälp av de data som presenteras i tabellen. Jämför man däremot de två äldre generationerna med de två yngre, märker man en viss tendens till ökat accepterande av -ša i neutral-litterär stil. Om man studerar den första kolumnen (markerad м.п.), som anger den procent av informanterna som menar att det endast är maskulin form av yrkesbeteckningen som är möjlig i neutral-litterär stil, finner man att de som förespråkar maskulin form tenderar att bli färre och färre i riktning från den äldsta till den yngsta generationen. Detta stöder indirekt hypotesen om att femininformerna vinner terräng.

Mot bakgrund av värdena i den första kolumnen väntar man sig att i den andra (kolumn ж.п.) finna en spegelvänd tendens relativt den första (d.v.s. om de som hävdar tvånget av maskulin form blir färre och färre, borde de som tolererar feminin form i motsvarande mån bli fler och fler). Någon sådan tendens finner man emellertid inte i kolumn ж.п. Men däremot i kolumn (ж.п.)! Skulle det betyda att de ša-suffigerade formerna i själva verket inte alls tenderar att frigöra sig från sin stilistiska markering, utan tvärtom hålls kvar inom talspråksstilen av en norm som växer sig allt starkare? Knappast. Det verkar rimligare att tolka värdena så,

att bruket av femininformen är som mest aktivt i talspråket och att någon fast norm som godkänner dessa former i skriftspråksstil ännu inte utvecklats (kolumn ж.п. vacklar ju mellan att följa första resp. tredje kolumnens tendens).

I fallen *biletër - biletërša, liftër - liftërša, parikmacher - parikmacherša* är de informanter som godkänner femininkorrelaten i neutral stil fler än de som vill begränsa det neutrala stilvärdet till maskulinformerna. Som vi såg i avsnitt 8 tycks detta bero på att flertalet utövare av dessa yrken är kvinnor. När det gäller kvinnans sysselsättning generellt, pekar tendensen mot att allt fler kvinnor skaffar sig yrken som traditionellt betraktas som manliga (ingenjörer, tekniker m.fl.).⁵³ Denna tendens kan antas gynna femininkorrelatens utveckling mot neutralt stilvärde i högre stilarter.

10. Sammanställning av generella regler

Mot bakgrund av de iakttagelser som gjorts i avsnitt 1 - 9 formulerar jag nu ett antal generella regler. Med få eller inga undantag gäller följande:

1. Kvinnlig yrkesutövare kan betecknas med substantiv i maskulin form, men manlig yrkesutövare kan aldrig betecknas med substantiv i feminin form.
2. Om någon av de båda formerna (mask./fem.) har lägre stilvärde är det alltid den feminina.
3. I talspråket används konsekvent de feminina formerna när kvinnlig yrkesutövare åsyftas (eller, för substantiv som saknar femininkorrelat, markeras naturligt genus med syntaktiska medel). I skriftspråket, i synnerhet i officiell stil, föredras den maskulina formen.
4. Inom verksamhetsfält där det är särskilt motiverat att skilja på man och kvinna (t.ex. idrott, artistyrken) tenderar femininformerna att vara stilistiskt neutrala.

5. Ju markantare dominansen av kvinnlig arbetskraft inom ett visst yrke är, desto lättare vinner femininformen av yrkesbeteckningen inträde i stilarter, högre än talspråkets.
6. Bildandet av femininkorrelat undviks, om detta skulle ge upphov till homonymi.
7. Om inga särskilda regler (inklusive stilistiska) för distributionen av maskulin resp. feminin form gäller, är följande fallet:

Sannolikheten för att uttryck för naturligt feminint genus ska användas i en viss kontext är relaterad till i vilken grad denna information om feminint kön är redundant. Ju tydligare det framgår av kontexten (och/eller den kommunikativa situationen) att kvinnlig yrkesutövare åsyftas, desto mindre är sannolikheten för att det yrkesbetecknande substantivet står i feminin form (eller att de ord substantivet styr kongruerar med substantivets naturliga genus) - och tvärtom: ju mindre kontexten upplyser om naturligt genus, desto större är sannolikheten för att naturligt genus ska markeras med morfologiska eller syntaktiska medel.

11. Slutord

Vi har sett hur olika talspråket och skriftspråket förhåller sig till femininformerna. De skillnader som skisserats i artikeln skulle kunna tjäna som argument för att talspråket och skriftspråket är olika språk eller åtminstone skilda subsystem av det ryska språket. Som stöd för denna teori kan man t.ex. anföra relationen mellan den första och den tredje kolumnens tendens i tabell XI. När kolumn m.p. visar sjunkande tendens i riktning från de båda äldre generationerna till de båda yngre, visar kolumn (ж.p.) stigande tendens och tvärtom: mot stigande tendens i kolumn m.p. svarar sjunkande tendens i kolumn (ж.p.)

De båda subsystemen existerar inte isolerade från varandra, utan interagerar i flera avseenden. Vad beträffar femininformerna utövar talspråket ett relativt stort inflytande på skriftspråket: det är företrädesvis talspråket som berikar de högre stilarterna med femininkorrelat. I detta avseende framstår talspråket (inte oväntat) som progressivt. När det gäller yrkesbeteckningar, kopplar talspråket heller inte några restriktioner på användningen av uttryck för feminint naturligt genus.

Om det i skriftspråket skulle uppstå ett behov av ett femininkorrelat till en viss maskulin yrkesbeteckning, kan skriftspråket antingen skapa ett korrelat eller "lyfta upp" en femininform ur talspråket. Även om mycket tyder på att fler och fler talspråksformer lyfts upp i denna bemärkelse, får neutralt stilvärde och vinner hävd i högre stilarter, framstår skriftspråket (och i synnerhet den officiella stilen) som konservativt. När det gäller att beteckna kvinnlig yrkesutövare har skriftspråket fortfarande många restriktioner på användningen av uttryck för feminint naturligt genus.

12. Noter

1. I artikeln anammas Vinogradov's syn på de maskulina formerna som primära relativt de feminina. Beträffande denna och andra uppfattningar se Protčenko sid. 284.
2. Till vissa substantiv i grupp 1 kan dock femininformer bildas. Dessa är då av två typer: i/ femininformen bildas endast undantagsvis och har alltid ett stilvärde som starkt avviker från grundordets, t.ex. *agronom* - *agronomša* (se vidare avsnitt 2.2); ii/ femininformen har betydelsen "hustru till den man grundordet betecknar", t.ex. *major* - *majorša* (jfr sid. 20).
3. Om gruppen utvidgades till att gälla inte bara yrkesbeteckningar, skulle den också innehålla (heders-) titlar av typen *Geroj Sovetskogo Sojuza*, *laureat* m.fl.
4. Se Graudina sid. 166.
5. Se Protčenko sid. 283.
6. Jfr Isačenko sid 62.
7. Se Graudina sid. 166.
8. I avsnitt 3 diskuteras hur och varför det är möjligt att använda maskulin form när personen som åsyftas är en kvinna.
9. Exempelen är hämtade från Rozental' sid. 107.
10. Jfr variantparet *rabotnik* - *rabotnica*, där *rabotnik* är den enda möjligheten efter adjektivattribut av typen *naučnyj*, *partijnyj*, *otvetstvennyj*, även då substantiven betecknar kvinnlig yrkesutövare.
11. Se Graudina sid. 167.
12. Se Protčenko sid. 231 - 233.
13. Undantag från denna regel utgörs av *tkačiča*, *manikjurša* m.fl. Dessa undantag diskuteras i avsnitt 8.
14. Se Rozental' sid. 107.
15. Se Protčenko sid. 293.
16. Ibid. sid. 291.
17. *perforator* = i/ perforeringsmaskin; även typ av bergbormaskin

ii/ person som sköter sådan maskin

klassifikator = i/ maskin för sortering av t.ex. malm

ii/ person som sköter sådan maskin

Mot *perforatorščik* och *klassifikatorščik* svarar enbart betydelsen "person som sköter sådan maskin".

18. Se Protčenko sid. 276 - 277.
19. Ibid. sid. 277.
20. Jfr följande variantpar, där, för att undvika homonymi, femininkorrelaten antagit en annan form än den väntade:
  - indeec - indianka (*indejka* = kalkon)
  - koreec - koreanka (*korejka* = en maträtt)
21. Se Protčenko sid. 294.
22. Ibid. sid. 275.
23. Se Graudina sid. 166 - 167.
24. Hur vanligt det är framgår av de data, baserade på tidnings-text, som Graudina redovisar i tabell 2 sid. 150. Av 241 förekomster-varianter av typen *direktor skazal* - *direktor skazala* hade 230 feminin ändelse på verbet och 11 maskulin.
25. Se Graudina sid. 167.
26. Jfr Isačenko sid. 63.
27. Båda exemplen är tagna ur *Sovetskaja kul'tura* 16/8 1977.
28. Exemplet är hämtat från Rozental' sid 108.
29. För en sammanställning av samtliga generella regler som jag formulerar i anslutning till materialet se sid. 22.
30. Undantag: t.ex. *staršina* och *sud'ja*. Märk dock att de som huvudord alltid kräver maskulin form av de ord de rekerar:
  - chitryj sud'ja
  - rotnyj staršina
  - staršina prikazal etc.
31. Formen *dojar* har jag tecknat ned från en nyhetssändning på radio. Nyhetsuppläsaren betonade ordets första stavelse (*dōjar*) i stället för dess andra (*dojár* är korrekt), vilket vittnar om att ordet är nytt och än så länge en smula ovanligt.

32. Se *Russkij jazyk po dannym massovogo obsledovanija*, kapitlet *Variativnost' form suščestvitel'nych mužskogo i ženskogo roda, služuščich naimenovanijami lic ženskogo pola, i ich social'noe raspredelenie*.
33. Exemplet är hämtat från Rozental' sid. 106.
34. Exemplet utgörs av en replik ur teaterpjäsen *Dolgoždannyj* av Afanasij Salynskij.
35. Se Linell, *Markering - om mellanspråkliga likheter och skiljaktigheter i morfologi och syntax*.
36. Se Protčenko sid. 278.
37. Jfr t.ex. hur denna regel kommer till uttryck i valet av tjeckiskans pronomen *oni - ony* och franskans *ils - elles*.
38. Se Protčenko sid. 279 - 280.
39. Om termer som betecknar idrottsutövare ska räknas till de yrkesbetecknande substantiven är tveksamt. För att kunna diskutera idrottsterminologin inom ramen för denna artikel, har de likväl beretts plats bland de "äkta" yrkesbeteckningarna.
40. Se Protčenko sid. 289.
41. Ibid. sid. 212.
42. Exemplet är taget ur *Komsomol'skaja Pravda* 21/8 1977.
43. Att just *-ka* valts som ändelse sedan *-ša* avvisats vittnar om *ka*-suffixets höga produktivitet (jfr *stažërka* sid. 10).
44. Jfr not 3 samt karaktäristiken av grupp 1 i avsnitt 2.1.
45. Se Protčenko sid. 287.
46. Ibid. sid. 288.
47. Se not 13 samt karaktäristiken av grupp 3 i avsnitt 2.1.
48. Observera att *tkač*, *povar*, och *portnoj* inte är några typiska traditionella kvinnoyrken, men att en ansenlig del av yrkesutövarna utgörs eller har utgjorts av män. Att femininkorrelaten till dessa yrkesbeteckningar har neutralt stilvärde beror mycket på att de betecknar yrken som är gamla och att femininformerna därför vunnit hävd. Märk också att *manikjurša*

- (än så länge) saknar maskulinkorrelat (jfr *dojarka - dojar*).
49. Se *Russkij jazyk po dannym massovogo obsledovanija* sid. 287.
50. Se *Mučnik* sid. 379.
51. Andra Världskriget utgör ett undantag. Då rekryterades även kvinnor, vilket former som *zenitčica*, *parašjutistka* och *razvedčica* vittnar om. Men inte ens under denna period utnyttjades femininformen av typen *majorša* för att beteckna kvinnliga militärer. I *Die russische Sprache der Gegenwart* (sid. 63) ger A.V. Isačenko följande exempel på hur maskulina yrkesbeteckningar kan denotera såväl manlig som kvinnlig yrkesutövare:

staršij lejtenant Vasil'eva
kapitan Krjučkova
major Rjabinina

Förutom att Isačenko's exempel låter förstå att det faktiskt finns kvinnliga militärer, är det intressant att substantiven i exemplet enbart betecknar militär grad (och inte befattning). I vårt exempel på femininformen från Andra Världskriget fanns däremot enbart sådana substantiv som betecknar militär befattning. Man skulle därför vilja formulera en regel som säger att femininkorrelat får bildas till substantiv som betecknar befattning, men inte till substantiv som betecknar grad. Denna regel motiveras ytterligare av att den förhindrar homonymi av typen

majorša = hustru till major
*majorša = kvinnlig major

52. Se *Protčenko* sid. 292.
53. Se t.ex. *Ženščiny v SSSR*.

13. Appendix

Nedan återges Tabell XI ur *Russkij jazyk po dannym massovogo obsledovanija* sid. 327.

Таблица XI

Распределение вариантов муж./жен. рода (подгруппа 2а) в нейтрально-литературной и сниженной речи в зависимости от возраста информантов

Группа по году рождения	Всего ответов	Вариант и его частость											
		билетер'-ша			корректор'-ша			лифтер'-ша			парикмахер'-ша		
		м.р.	ж.р.	(ж.р.)	м.р.	ж.р.	(ж.р.)	м.р.	ж.р.	(ж.р.)	м.р.	ж.р.	(ж.р.)
до 1899	160	0,143	0,497	0,360	0,415	0,245	0,340	0,169	0,456	0,375	0,296	0,308	0,396
1900—1919	330	0,159	0,444	0,397	0,486	0,194	0,320	0,154	0,445	0,401	0,288	0,228	0,484
1920—1939	1040	0,119	0,452	0,429	0,530	0,164	0,306	0,121	0,466	0,413	0,259	0,253	0,488
1940 и позднее	1100	0,109	0,449	0,442	0,473	0,229	0,298	0,111	0,506	0,383	0,271	0,289	0,440
Общая сумма и вариации	2630	0,050	0,053	0,082	0,115	0,081	0,042	0,058	0,061	0,038	0,037	0,080	0,092

Группа по году рождения	Всего ответов	Вариант и его частость														
		контролер'-ша			диктор'-ша			дистетчер'-ша			мелиоратор'-ша			$\bar{P}_1$	$\bar{P}_2$	$\bar{P}_3$
		м.р.	ж.р.	(ж.р.)	м.р.	ж.р.	(ж.р.)	м.р.	ж.р.	(ж.р.)	м.р.	ж.р.	(ж.р.)	м.р.	ж.р.	(ж.р.)
до 1899	160	0,357	0,280	0,363	0,538	0,135	0,327	0,707	0,045	0,248	0,654	0,090	0,256	0,410	0,257	0,333
1900—1919	330	0,427	0,229	0,344	0,533	0,107	0,360	0,745	0,056	0,199	0,701	0,074	0,225	0,437	0,222	0,341
1920—1939	1040	0,400	0,191	0,409	0,510	0,099	0,391	0,711	0,063	0,226	0,725	0,076	0,199	0,422	0,220	0,356
1940 и позднее	1100	0,299	0,267	0,434	0,468	0,144	0,388	0,645	0,097	0,258	0,667	0,130	0,203	0,380	0,251	0,369
Общая сумма и вариации	2630	0,128	0,089	0,090	0,070	0,045	0,064	0,100	0,052	0,059	0,071	0,056	0,057	0,057	0,037	0,036

Примечание. Запись: «(ж.р.)» обозначает те ответы, в которых информанты указали сниженное употребление форм женского рода на -ша.

14. Litteraturförteckning

- GRAUDINA, L.K. *Slovoizmenitel'nye varianty: ves peremennykh elementov v grammatike, i Grammatika i norma*, Moskva 1977.
- KOROLEV, M.A. *Ženščiny v SSSR, statističeskij sbornik, u.o.* 1975.
- KRYSIN, L.P. *Russkij jazyk po dannym massovogo obsledovanija*, Moskva 1974.
- ISAČENKO, A.V. *Die russische Sprache der Gegenwart, (Teil I)*, Halle 1962.
- LINELL, Per *Markering - om mellanspråkliga likheter och skiljaktigheter i morfologi och syntax*, Umeå 1975.
- MUČNIK, I.P. *Grammatičeskie kategorii glagola i imeni v sovremennom russkom literaturnom jazyke, (dokt. diss.)*, Moskva 1968.
- PROTČENKO, I.F. *Leksika i slovoobrazovanie russkogo jazyka sovetskoj epochi*, Moskva 1975.
- ROZENTAL', D.É. *Praktičeskaja stilistika russkogo jazyka, (izdanie 3-e)*, Moskva 1974.